

ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ ΚΡΗΤΕΣ

[Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον].

Οὐδαμοῦ ἄλλου ἢ ἐν Κρήτῃ κοχλάζουσι πλείοτερον τὰ θρησκευτικὰ μεταξὺ τῶν δύο λαῶν μίση. Θὰ ἔλεγον καὶ «μίσση φυλετικὰ», ἐὰν δὲν ἐπιθόμην, ὅτι οἱ ἐν Κρήτῃ ὀθωμανοὶ ὅσοι δὲν ἔλκουσι τὸ γένος ἐξ Ἑλλήνων, ἕνεκα πλείστων αἰτίων ἀπέβησαν Ἑλληνες, μόνην πρὸς αὐτοὺς διαφορὰν ἔχοντες τὸ ἀντίθετον τοῦ θρησκευματος. Ἡ γλῶσσα, κυριώτατον γνώρισμα, εἶναι ἡ Ἑλληνική, λαλουμένη ἀνεξαίρετως καὶ ἀδιακρίτως ὑπὸ πάντων τῶν ὀθωμανῶν τῆς νήσου, οἱ πλείστοι τῶν ὁποίων, ἂν μὴ πάντες, ἀγνοοῦσι τὴν Τουρκικὴν. Αἱ συνήθειαι εἰσὶν αἱ αὐταί, καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Ἐπίσημος τῆς νήσου γλῶσσα εἶναι ἡ Ἑλληνική καὶ εἰς ταύτην ἀναπτύσσει τὰς προτάσεις καὶ τὰς ἀντιρρήσεις αὐτοῦ ὁ ὀθωμανὸς βέης, ὁ ἐλέφ αἵματος χριστιανικοῦ ἐν τῇ Κρητικῇ κοινοβουλίᾳ καθήμενος. Τὰ δικαστήρια λειτουργοῦσιν Ἑλληνιστί, καὶ εἰς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν συντάσσονται τῶν δικαστηρίων αἱ ἀποφάσεις. Ἰκανὸν μέρος τῆς ἐγγωρίου χωροφυλακῆς ἀποτελεῖται ἐκ Χριστιανῶν, ἐσχάτως δὲ ἀρχηγὸς τοῦ ὅλου σώματος τῆς χωροφυλακῆς, ἕνεκα ἀπουσίας τοῦ ὀθωμανοῦ συνταγματάρχου, εἶχε κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν χριστιανὸς. Οὕτω μεγάλην μερίδα τῆς ὑλικῆς ἐν Κρήτῃ καὶ δράσης δυνάμεως ἀπερρόφησεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ὁ Ἑλληνισμός, ὁ τὰ πάντα καθυποτάξας ὑπὸ τὴν ἀκαταμάχητον καὶ ἀφομοιωτικὴν αὐτοῦ δύναμιν. Ἀπόδειξις ἀναμφισβήτητος τοῦ κύρους καὶ τῆς ἀπεριορίστου ἰσχύος ἦν ἐν τῇ νήσῳ ἄσκει ἡ κολοσσιαία πλειονότης τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου εἶναι ἡ πλήρης ἀπονέκρωσις εἰς ἡν, ἐν πάσῃ στιγμῇ, δύναται νὰ καταδικάσῃ τὴν διοίκησιν ἡ χριστιανικὴ τῶν πληρεξουσίων Συνελεύσεις. Ἀρκεῖ ἐν ψήφισμα αὐτῆς ὅπως ἀνασταλῇ πᾶσα εἰσπραξις φόρου, καὶ ὅπως ἀπεργήσῃ ὁ χριστιανὸς χωροφύλαξ, ὁ ὑποδεέστερος χριστιανὸς ὑπάλληλος, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ ὁ χριστιανὸς δικαστής. Τοιαύτας ἐκδόσεις ψηφισμάτων, παραλυσάσας ἐντελῶς τὴν τοπικὴν διοίκησιν, μνημονεύει ἱκανὰς ἡ ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐπαναστάσεων Κρητικὴ χρονολογία. Αὕτῃ ἡ ἐπίτευξις χριστιανοῦ, ὡς ὑπερτάτου τῆς νήσου διοικητοῦ, μαρτυρεῖ τὴν δύναμιν τοῦ ἐν Κρήτῃ Ἑλληνισμοῦ, καὶ τὴν καρτερίαν ἣν καὶ ἐν τοῖς πολιτικοῖς ἀγῶσιν ἐπέδειξε πάντοτε ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς καὶ οἱ ἀντιπρόσωποί του. Ἐἵτε ὅμως διὰ τὸ δυσσυμβίβαστον τῶν ἀποκειμένων τῇ Γενικῇ Διοικητῇ καθηκόντων, ὑποχρεουμένων νὰ τηρῇ μὲν ἀλώβητον

τὴν ἐπὶ τῆς νήσου κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, νὰ συντρέχῃ δ' αὖ ἐτέρου εἰς τὴν ἐπίρρωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου, τοῦθ' ὅπερ ἀμετατρέπτως ἀξιοῦσι καὶ ἀγρύπνως ἐπιτηροῦσιν οἱ Χριστιανοὶ πληρεξούσιοι, εἴτε δι' ἄλλους συναφεῖς καὶ κεφαλαιώδεις λόγους, ἡ θέσις τοῦ Χριστιανοῦ γενικοῦ διοικητοῦ τῆς Κρήτης, μία τῶν πρωτίστων καὶ περιφανεστάτων τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, κρίνεται ἐξαίρετως δυσχερής, δι' ἀκανθῶν δὲ κατεσπαρμένους ἐκτείνεται ὁ κοπιωδέστατος δρόμος ὃν κέκληται νὰ διανύσῃ τῆς νήσου ὁ ὑπερτάτος ἄρχων. Καὶ ἱκανὰ προνόμια, ἅτινα διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν ἀπέσπασαν ἀπὸ τῆς Πύλης οἱ χριστιανοὶ Κρήτες, καὶ τὸ τοῦ διορισμοῦ ὡς γενικοῦ διοικητοῦ χριστιανοῦ, καὶ ὁ περιορισμὸς τῶν ἐξωτερικῶν φαινομένων τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου μόνον εἰς τὸν ἐν τοῖς φρουρίοις τακτικὸν στρατόν, καὶ τὰ τελωνεῖα, εἰς ἃ θετικώτερον ἤδη ἐγκατέστη ἡ χριστιανικὴ ἐν Κρήτῃ πολιτεία, καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς ἀπολαύει ὁ Κρῆς, καὶ ἡ ἐπιεικὴς φορολογία εἰς ἣν ὑποβάλλεται, καὶ ἡ ἐντελής κυριαρχία τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου, ἐκτεινομένη ἀπροσβλήτως ἀπὸ ἀποστάσεως ἡμισείας μόλις ὥρας μακρὰν τῶν φρουρίων, τὰ κτηθέντα ἤδη ὠφέλη, καὶ πάνθ' ὅσα δύνανται εἰς τὸ μέλλον ν' ἀποκτηθῶσιν οὐδαμῶς δύνανται νὰ ἀσφαλισωσιν ἐδραίαν ἐν Κρήτῃ ἡσυχίαν, καὶ νὰ ὑπηρετήσωσι τὴν διάρκειαν αὐτῆς. Εἶναι τοῦτο πόρισμα αὐταπόδεικτον στηριζόμενον ἐπὶ τῆς μελέτης τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν τάσεων τοῦ Ἑλλ. Κρητικοῦ λαοῦ. Καὶ ὁ ἄριστος τῶν χριστιανῶν διοικητῶν θὰ ὑποβλέπεται ἐν Κρήτῃ, μόνον διότι ἔλαχεν ἐπ' αὐτὸν ὁ κλῆρος νὰ ὑπηρετῇ τὴν κυβέρνησιν τοῦ Σουλτάνου, καὶ νὰ συμβιβάζῃ ἀντιθέτους πόθους καὶ συμφέροντα. Ὅργων εἰς ἐντελὴ ἀνεξαρτησίαν ὁ λαὸς τῆς Κρήτης, καὶ τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐνωσιν θέμενος βάνει ἀναλλοίωτον τῆς πολιτείας αὐτοῦ, θὰ δίσταται ἀδιαλείπτως πρὸς τοὺς ἐκπεμπομένους ἄρχοντας, καὶ κατ' ἀρχὴν δυσπιστῶν πρὸς αὐτοὺς θὰ ὑποτιμᾷ τὰς προθέσεις αὐτῶν, ὥς ἂν οὐχὶ οὐδέποτε σπανίως ὅμως ἀποδέχεται ὡς εὐλικρινεῖς, δι' ὑπάλληλον τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὁ χριστιανὸς τῆς Κρήτης. Ἡ ταύτισις τῆς διοικήσεως πρὸς τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, καὶ ἡ ῥυμουλκία αὐτῆς πρὸς τὰς εὐχὰς τῆς χριστιανικῆς Συνελεύσεως θὰ ἡγείρεται ὡς ὑπονοίας καὶ τὴν ἀπαρέσκεϊαν τῆς φιλοπόπτου ἐν Βυζαντίῳ ἀρχῆς, ἐνῷ ἀπόπειρα τῆς διοικήσεως πρὸς ἐπικράτησιν ἐν Κρήτῃ τῆς Ὄθωμανικῆς ἐπίρροης, καὶ τῶν δικαιωμάτων ἅτινα δὲν περιέκειρεν εἰσέτι ἡ ψαλὶς τῆς ἐπαναστάσεως θὰ ἦγεν εὐθὺ εἰς ἀπαρέσκεϊαν τὸ κατ' ἀρχὰς τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ, εἰς ἐμφανῆ ἀναβρασμὸν ἀκολούθως, εἰς αἴτησιν ἀνακλήσεως

τοῦ διοικητοῦ ἀπὸ τῆς θέσεως, καὶ τούτου ἀπορριπτομένου εἰς τὰ Μπουτσουνάρια καὶ εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Δὲν γνωρίζω θέσιν λεπτοτέραν ἢ τὴν τοῦ χριστιανοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς Κρήτης. Ἡ εὐορκος τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ἐκπλήρωσις οὐχὶ σπανίως δύναται ν' ἀγάγῃ εἰς παρασκευὴν κρίσεως πολιτικῆς, ἀλλὰ θύελλαν θὰ παρέσκευάζεν ἐπίσης καὶ ἡ ἀθέτησις τῶν ἀποκειμένων καθηκόντων εἰς πάντα τίμιον ἄνθρωπον, δεχθέντα νὰ ὑπηρετήσῃ καθεστώς τι, ἐξαιρέτως ὅταν τὸ κρατοῦν καθεστὼς διατελῇ εἰς οἷας ἐν Κρήτῃ σχέσεις, καὶ λειτουργῇ ὑπὸ τὰς ἐπιτευχθείσας, μετ' ἀγῶνα, συνθήκας. Δικαιοσύνη πρὸς τοὺς χριστιανούς ἐξεγείρει τοὺς ζηλοτυπούντας ὀθωμανούς· μικρὰ δέ τις ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων προσοχὴ καθιστᾷ μακρινῶς τοὺς Τούρκους, καὶ μονονουχὶ ἐμφανίζει εἰς τοὺς ὀφθαλμούς αὐτῶν οὐ μόνον πολιτικὸν ἀλλὰ καὶ θρησκευτικὸν κίνδυνον. Εὐνοια ἀπροκάλυπτος τῆς διοικήσεως ὑπὲρ τῶν Ὀθωμανῶν εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατος ἐν Κρήτῃ. Ὁ διοικητής, ὁ τοιαύτην τυχὸν ἀσπασθεὶς ἀτυχῇ πολιτικῇ, τάχιστα θὰ κληθῇ νὰ ἐκλέξῃ μετὰ τῆς ἐκδιασθησομένης παραιτήσεως αὐτοῦ, καὶ τῆς αἰματηρᾶς στάσεως. Ἡ ὑπόψια καὶ ἡ δυσπιστία, ὡς πρὸς τὴν πολιτείαν τοῦ διοικητοῦ, ἀκοίμητος ἀγρυπνεῖ ἐκαστέρωθεν· ἀλλ' ἡ τυχὸν μεροληψία ὑπὲρ τῶν Τούρκων, αὕτη εἶναι ἡ ἐγκλείουσα ἀσφαλέςτατον τὸ σπέρμα τῶν βεβαίων ταραχῶν. Ὑπερήφανος ὁ Ἑλλ. Κρητικὸς λαός, καὶ ἀσχάλλων πάντοτε, στέργει μὲν τὴν ἰσοτιμίαν ἐν Κρήτῃ, οὐδαμῶς ὅμως ἐπιτρέπει τὴν μεροληψίαν. Χύσας ἄφθονον αἷμα ἠσφάλισεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ὁ χριστιανὸς προνομίας τινάς, τὰ εὐεργετήματα τῶν ὁποίων εὐρέως ἀπολαμβάνει ἐν τούτοις καὶ ὁ Ὀθωμανός, ὁ οὐ μόνον οὐδὲ ῥανίδα αἵματος ἀπολέσας, ἀλλὰ τούναντίον ἀγωνισθεὶς μετὰ ἀγρίου φανατισμοῦ ὅπως πνίξῃ καὶ εἰς τὸ αἷμα αὐτὸ τὴν αἰτίαν καὶ τὴν ἀρχήν, ἐξ ἧς ἐπήγασαν αἱ κρατούσαι προνομίαι, τὰ ἀγαθὰ τῶν ὁποίων οὐ μόνον δὲν ἀποστέρει ἀλλὰ καὶ ἐν εὐρυτάτῃ μοίρᾳ καρποῦται ἤδη ὁ Τούρκος. Ἡ καχεκτικὴ πολιτικὴ κατάστασις ἐν Κρήτῃ θὰ κρατῇ ἐπὶ πολὺν εἰσέτι χρόνον. Οὐδεμία χώρα εἶναι τοσοῦτον ἐπιτηδεῖα εἰς γέννησιν ἀπροόπτων ὅσον ἡ Κρήτη, ἥιστα δὲ ἐχέφρων δύναται νὰ λογισθῇ ὁ ἐν πεποιθήσει φρονῶν ὅτι ἠσφαλίσθῃ ἐν Κρήτῃ ἡ ἡσυχία, ἥ ὅτι δύναται ὅπως δὴποτε ν' ἀσφαλισθῇ. Καὶ τοῦτο διότι ὁ χριστιανικὸς λαὸς τῆς Κρήτης, ὁ τὴν πλειονοψηφίαν καὶ τὴν γνώμην τῆς νήσου ἀποτελῶν, ἀτενίζων σταθερῶς καὶ ἀναλλοιώτως εἰς τὴν ἑνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἀποδέχεται ὡς πάρεργόν τι καὶ προσοχῆς ἀνάξιον πᾶν τυχὸν προνόμιον, πᾶσαν οἰανδὴποτε παραχώρησιν, πᾶσαν εὐνοὴν ἐξαίρεσιν, πᾶσαν ἡθικὴν ἢ

ὕλικήν δωρεάν. Ὁ σκοπὸς εἶναι εἰς ἐφ' ὅσον δὲ ὁ σκοπὸς οὗτος δὲν πραγματοποιεῖται, ἡ Κρήτη θὰ συνταράσσεται περιοδικῶς, ἐπικείμενος δὲ καὶ ἐτοιμόφλεκτος θὰ λογίζεται ἀδιαλείπτως ὁ κατὰ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἡπείρου κρεμάμενος κίνδυνος.

Ὅ,τι πολιτικῶς ὀργανικὸν ἐδημιούργησεν ἐν Κρήτῃ ἡ ἀνεξάντλητος τοῦ Ἑλληνισμοῦ καρτερία, ἡ ἀκούραστος αὐτοῦ ἐνέργεια, καὶ ἡ αἰματηρὰ θυσία βάσιν ἔσχε καὶ πρότυπον τὸ ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ Ἑλλάδι ἰσχύον συναφές καθεστὼς. Οἱ Εἰρηνοδίκαι εἰσὶ χριστιανοί, ἐργάζονται δὲ κατὰ τὸν τύπον τῶν Ἑλλήνων Εἰρηνοδικῶν. Τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου βαθμοῦ τὰ δικαστήρια ἀποτελοῦνται ἐκ χριστιανῶν καὶ ὀθωμανῶν ἀναμιξ ἰσοσυνάκτων, τῆς πλειοψηφίας ἀσφαλισθείσης ὑπὲρ τῶν πρώτων. Πρὸς τῇ ἐπιστημονικῇ ἀγνοίᾳ, καὶ τῇ πνευματικῇ στεριώσει τῶν ὀθωμανῶν νομοδιδασκάλων ἐπακολουθεῖ καὶ συγκεχυμένη ἰδέα τῶν τύπων καὶ τῆς οὐσίας τῆς νομοθεσίας, ἣν ἐκλήθησαν νὰ ἐφαρμόσωσιν. Οἱ χριστιανοὶ Πρωτοδίκαι καὶ οἱ Ἐφέται, οἱ ἀνακριταί, οἱ πρόεδροι τῶν κατὰ τὴν νῆσον πρωτοδικείων, καὶ ὁ τοῦ μόνου ἐν Κρήτῃ ἐφετείου πρόεδρος, ἔτι δὲ ὁ εἰσαγγελεὺς αὐτοῦ καὶ οἱ πλείστοι τῶν παρὰ πλημμελειοδικαίς εἰσαγγελέων εἰσὶν Ἑλληνες ἐν τῇ Ἀθηναϊκῇ Πανεπιστημίᾳ σπουδάσαντες, τινὲς τούτων ὑπάλληλοι τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἄλλοτε, ἅπαντες δὲ ἐπαρκῆ τὴν ἐπιστημονικὴν περιουσίαν ἔχοντες, καὶ ἀκέραιον τὸν χαρακτήρα. Ἡ διέπουσα τὴν νῆσον πολιτικὴ καὶ ποινικὴ δικονομία εἶναι ἡ κατὰ τὸ 1880 ψηφισθεῖσα ὑπὸ τῆς Γεν. Συνελεύσεως τῶν Κρητῶν, καὶ ὑπὸ τοῦ κ. Ι. Σκαλτσούνῃ φιλοπονηθεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἰονικῆς καὶ τῆς σήμερον κρατούσης παρ' ἡμῖν. Μία τῶν κυρίων διαφορῶν εἶναι ὅτι ἐν Κρήτῃ δὲν δικάζουσιν Ἑνορκοί. Τῶν ὀλίγων φόρων ἡ βεβαίωσις, ἡ ἐνοικίασις καὶ εἰσπραξις τελεῖται σχεδὸν καθ' ὃν καὶ ἐν Ἑλλάδι τρόπον. Τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα λειτουργεῖ ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν. Ἡ Ἐκκλησία, ἥς προϊστάται ὁ Μητροπολίτης Κρήτης, ἐδρεύων ἐν Ἡρακλείῳ, λειτουργεῖ κατὰ τὰ ἐν Τουρκίᾳ κρατοῦντα καθεστῶτα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἔχει τοπικὸν τύπον, χρῆζουσα τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ Πατριάρχου, ἀφ' οὗ ἀμέσως ἐξαρτᾶται, ἐργαζομένη ὅμως αὐτοβούλως ἐν τῇ ἰδίᾳ σφαίρᾳ. Ὑπάρχουσιν ἱερεῖς ἐν Κρήτῃ Ἐπίσκοποι, ὁ προχειρισμὸς δὲ νέων ἢ ἡ ἐντὸς τῆς νήσου μετάθεσις τῶν ὑπαρχόντων τελεῖται ἀποφάσει τῆς συνόδου πάντων τῶν τῆς Κρήτης ἱεραρχῶν, συνερχομένων ἐν Ἡρακλείῳ, καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου ἐκδιδόντων τὰς ἀποφάσεις των. Εἶπον ἤδη, ὅτι ἐπίσημος γλῶσσα εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ δι' αὐτῆς δὲ τελεῖται πᾶσα ἡ ἐσωτερικὴ

κὴ ἀλληλογραφία, καὶ ἐν αὐτῇ ἐκτυλίσσονται αἱ συζητήσεις τῆς Κρητικῆς Βουλῆς. Ὁ γενικὸς διοικητὴς εἶναι τοῦ νομοθετικοῦ σώματος ὁ διαρκὴς πρόεδρος, ἡ δὲ κατάρτησις τῶν ἐργασιῶν, ἡ ἐκλογή τῶν ἐπιτροπῶν, ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας ἐν γένει τῆς Βουλῆς τῶν Κρητῶν ὑπὸ τὴν ἐπιτροπὴν τῶν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Βουλῇ κρατούντων. Ἐν τῇ κατάρτισμῳ τῶν ἐπιτροπῶν, καὶ ἐν πάσῃ ἄλλῃ ἐργασίᾳ προαπαιτούσῃ τὸν σχηματισμὸν σωματιδίων οἱ χριστιανοὶ ἔχουσι πάντοτε τὴν πλειοψηφίαν. Ἐκ τῶν 80 βουλευτῶν τῆς νήσου 49 εἰσὶ Χριστιανοὶ 31 δὲ Ὀθωμανοί, καίτοι οὐδεμία ἰσορροπία πληθυσμοῦ μετὰ τῶν πρώτων καὶ τῶν δευτέρων δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Οἱ δῆμαρχοι ἐκλέγονται δι' ἀμέσου ψηφοφορίας, δι' ἐμέσου δὲ οἱ βουλευταὶ καὶ οἱ πρωτοδίκαι. Πρὸς τοῖς λειτουργοῖσιν ἐν Κρήτῃ θεσμῶς ὑπάρχει καὶ ἐμμισθον διοικητικὸν Συμβούλιον ἀναμῖξ ἐκ χριστιανῶν καὶ ὀθωμανῶν ἀποτελούμενον καὶ ὅπερ, ὑπὸ τῆς ὁλομελείας τῆς Συνελεύσεως ἐκλεγόμενον, ἐργάζεται ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ διοικητοῦ, μετέχει τῆς διοικήσεως, ἔχει ψῆφον συμβουλευτικὴν, φωτίζει καὶ συντρέχει εἰς παρασκευὴν νομοθετικῆς ἐργασίας, ἐπιτελοῦν καὶ ἄλλας ὑπηρεσίας συναφείς πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἐξελέγη. Καὶ ἡ ταχύτερα ἐπιθεώρησις τῆς κρατούσης ἐν Κρήτῃ νομοθεσίας ἀποδεικνύει τὴν τελείαν ἐπικράτησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου, καθ' ἧς ἐπέζητήθη καὶ ἐπετεύχθη ὡς ἀντίρροπον, τὸ δικαίωμα τῆς ἀρνησικυρίας τοῦ Σουλτάνου, ἐὰν οἱ ψηφισθέντες νόμοι ἀντιβαίνωσιν εἰς τὰ κυριαρχικά Αὐτοῦ δικαιώματα καὶ τὴν θεμελιώδη νομοθεσίαν, ὅτε τροποποιούμενοι ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ διαρρυθμιζόμενοι παραπέμπονται εἰς ἀναψηλάφησιν καὶ εἰς νέαν νομοθετικὴν βάσανον.

Παρά πᾶσαν τὴν ἐξάρτησιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Πύλης ὁ Γενικὸς Διοικητὴς εἶναι μικρὸς ἀντιβασιλεὺς ἀσκῶν αὐτοβούλως τὴν ἐν τῷ κύκλῳ αὐτοῦ ἀναγομένην ἐξουσίαν. Ἐν τῶν μεγαλειτέρων προνομίων αὐτοῦ εἶναι ὅτι ἐπὶ πενταετίαν εἶναι ἀμετακίνητος. Παύει καὶ διορίζει κατὰ βούλησιν τοὺς ὑποδεεστέρους ὑπαλλήλους, τὸ δικαίωμα δὲ τοῦτο δὲν ἀνακόπτεται οὐδὲ πρὸ τῆς παροχῆς στρατιωτικῶν βαθμῶν, καθόσον ὁ διοικητὴς δύναται νὰ καταστήσῃ ἀξιωματικὸν τῆς χωροφυλακῆς ἀπλοῦν πολίτην, μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας μεθ' ὅσης δύναται νὰ τὸν παύσῃ ἀκολούθως. Οὕτω τὸ μέγιστον δικαίωμα τῆς παροχῆς βαθμοῦ στρατιωτικοῦ μετριάζεται οὐσιαστικῶς ἀφοῦ ὁ βαθμὸς δὲν εἶναι ἀναφαίρετος. Μοί εἶναι δύσκολον νὰ ἀναγράψω στατιστικὰς πληροφορίες πληθυσμοῦ, ἐμπορικῆς κινήσεως, εἰσοδημάτων, καὶ δαπανῶν. Τὰ πρὸς τοῦτο στοιχεῖα δὲν εἶναι εὐκρινῆ. Τῆς Κρήτης τὰ

προϊόντα εἶναι ποικίλα, ἅπαντα δὲ ἄριστα. Τὸ Ἀκρωτήρι προμηθεύει ἀξιόλογον μέλι, καὶ τὰ ὄρη τῶν Σφακίων ἐξαίρετον τυρόν. Τὸ ἔλαιον εἶναι ἡ βάσις τῆς παραγωγῆς τῆς νήσου, ὁ σάπων τῆς ὑποίας εὐλόγως ἀπολαύει ἀγαθῆς ἀπανταχοῦ φήμης. Εἰδὸς τι σάπωνος παρασκευαζομένου εἰδικῶς ἐν Ἡρακλείῳ, καὶ καλουμένου *μιλτζάρ σαποῦνι* εἶναι ἀπαράμιλλον, ἀναντιρρήτως δὲ προτιμότερον παντὸς ἄλλου Εὐρωπαϊκοῦ. Ἡ νῆσος ἐξάγει ἱκανὸν ἔριον, ἄφθονα κάστανά καὶ ἐσπεριδοειδῆ, χαρούπια, βαλάνους κλπ. Τὸν πεφημισμένον τῆς Ἰδῆς ἱαματικὸν δίκταμον, καὶ τὸν λάδανον, εἶδος τι κόμμεος ῥητινώδους ἐκχεομένου ἀπὸ τοῦ κορμοῦ τοῦ ὁμωνύμου φυτοῦ, δὲν κατάρθωσα νὰ ἴδω. Ὁ οἶνος τῆς Κρήτης εἶναι ἔξοχος, ἐν γένει δὲ πᾶν ὅ,τι ἡ νῆσος παράγει διακρίνεται διὰ τὸ ἄριστον τῆς ποιότητος αὐτοῦ. Ὅ,τι προκαλεῖ τὴν ἀπορίαν εἶνε ἡ ἐντελεστάτη ἔλλειψις ναυτιλίας ἐν Κρήτῃ. Γνωστὸν εἶναι, ὅτι κατὰ τοὺς πάλαι χρόνους οἱ Κρητῆς ἐναυκρατοῦν, τόσῳ δὲ δεξιὸι ναῦται ἦσαν ὥστε, κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Στράβωνος, «καὶ παροιμιάζεσθαι πρὸς τοὺς προσποιουμένους μὴ εἰδέναι, ἅϊσασιν, ὁ Κρῆς ἀγροεὶ τὴν θάλατταν.» Σήμερον οἱ πάλαι θαλασσοκρατήσαντες, ἐκτὸς ἀσημάντων πλοιαρίων φορηγῶν, τὴν ἀκτοπλοΐαν τῆς νήσου ὑπηρετούντων, οὐδὲν πλοῖον μετρίου μεγέθους ἔχουσι.

Τὰ Χανία, ἀπὸ ἱκανῶν ἤδη ἐνιαυτῶν, κατέστησαν ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου. Ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι πόλεις τῆς Κρήτης, οὕτω καὶ τὰ Χανία εἶναι πόλις πατριωτικωτάτης καρδίας, δύναται τις μάλιστα νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἐν Χανίοις φλέγει ἡ ἐστία πάσης δράσεως πολιτικῆς, καὶ ἐκεῖ παρασκευάζονται πάντα τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα. Προσηνὴς, ἐνθουσιῶσα, πατριωτικὴ ἡ Ἑλληνικὴ νεολαία τῶν Χανίων ὀργᾷ ἀδιαλείπτως εἰς ἄλματα, ποθοῦσα νὰ κανονίξῃ τὰ πάντα κατὰ τὸ σύστημα τῶν θερμῶν καὶ εὐγενῶν αὐτῆς ἰδεῶν, καὶ καθ' ὃν τρόπον βλέπει αὐτὴ καὶ κρίνει τὰ πράγματα. Εἶναι ἐξόχως παραμυθητικόν, καὶ ἐμπνέει ἐλπίδας εὐφροσύνης τὸ θέαμα πάσης τῆς Κρητικῆς νεολαίας, μὲ τὸ ἀδαπάνητον αὐτῆς αἶσθημα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, καὶ μὲ τὴν ἀκηλίδωτον εὐγένειαν τῶν φρονημάτων καὶ τῆς προαιρέσεως. Ἡτύχῃσα νὰ γνωρίσω μέγα μέρος τῆς Χανιωτικῆς νεολαίας, καὶ ἱκανὸν τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Κρήτης. Αἱ ἐντυπώσεις μου εἰσὶ λαμπραί, καὶ διὰ τὰς συνοψίσω εἰς μίαν μόνην λέξιν τὴν χαρὰν καὶ τὰς ἐλπίδας, ἃς ἐμπνέει τοιαύτῃ ἔγκριτος καὶ ἐνθουσιῶσα νεολαία, καὶ οἱ πολῖται καθόλου, δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι ἡ Πατρίς ὀρθῶς στηρίζει γλυκείας ἐλπίδας εἰς τὰ χρηστὰ καὶ πεφωτισμένα τέκνα αὐτῆς ἐν Κρήτῃ, τὰ δαδουχοῦντα τοῖς γράμμασιν ἀφ' ἐνός καὶ τοῖς ὅπλοις ὑπὲρ

ρετοῦντα ἀφ' ἑτέρου. Γνωμῶν ριζικαὶ διαφοραὶ παντελῶς δὲν ὑπάρχουσιν ἐν Κρήτῃ. Αἱ διαίρουσαι τυχὸν τοὺς κατοίκους ιδέαι περιστρέφονται ἐντὸς στενοῦ κύκλου τοπικοῦ ἐνδιαφέροντος. Θερμοκέφαλοι ἢ ψυχροί, ὀρμητικοὶ ἢ συντηρητικοί, νέοι ἢ γέροντες, εὐποροὶ ἢ μή, ὅσον δῆποτε καὶ ἂν σκέπτονται διαφορὰς ἐπὶ τῶν τοπικῶν αὐτῶν πραγμάτων συνεννοοῦνται αὐτοστιγμεί, καὶ συναντῶνται ἐνθουσιωδῶς καὶ εἰς τὴν ἀπωτάτην ἐμφάνισιν ζητήματος ἐθνικοῦ. Αἱ γνώμαι πᾶσαι ὑποτάσσονται τότε εἰς μίαν· αἱ προσωπικαὶ δυσἀρέσκειαὶ σιγῶσι, χριστιανικὸς λαὸς καὶ ὀλομέλεια χριστιανῶν βουλευτῶν συντάσσονται ἀκαριαίως ὑπὸ τὴν σημαίαν καὶ τὴν ιδέαν τῆς ἐνώσεως, καὶ ὁ *Συγκρητισμός*, ὁ ἀπαξ μόνον ἐπὶ Μίνωος σημειωθείς, ὡς φαντασιώδης δέ, διὰ τὸ δυσχερὲς αὐτοῦ, κρινόμενος, ἀποβαίνει τότε, ὑπὸ τὴν ἐθνικὴν ἔννοιαν, γεγονὸς ἀναμφισβήτητον καὶ ὅλως ἀπρόσβλητον.

Μορφῶν καὶ ἐκφράζων τὰς ἐμὰς πεποιθήσεις, σύννοια τὰς πρὸς τὴν ἀλήθειαν ὑποχρεώσεις. Οὐχὶ ὡς Ἕλλην, ἀλλ' ὡς παρατηρητὴς ψυχρὸς ἐθεώρησα τὰ πράγματα ἐν Κρήτῃ. Ἐὰν τὰ πορίσματα κολακεύωσι τὴν ἐθνικὴν ἐμοῦ, ὡς Ἕλληνας, φιλοτιμίαν, χαίρω ἀπείρως. Ἀρκεῖ ὅτι δὲν παρεβίασα τὰ διδόμενα, οὐδ' αὐθαιρέτως ἡρμήνευσα τὰ σαφῆ φαινόμενα. Προκειμένου περὶ πραγμάτων εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν λεπτολόγον ἔρευναν παντὸς ἡμεδαποῦ ἢ ἀλλοδαποῦ δυναμένων νὰ ὑποπέσωσι, πᾶσα τῆς ἀληθείας ἀλλοίωσις οὐ μόνον ἄσκοπος ἀλλὰ καὶ ἀσύμφορος θ' ἀπέβαινε. Πείθομαι, ὅτι ἡ κατάστασις ἔχει ὡς ἐξετέθη, οὐδαμῶς δ' ἀποκρύπτω τὸ αἶσθημα τῆς υπερηφανείας ὅπερ, ὡς Ἕλλην, ἡσθάνθη ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, καὶ τῇ μελέτῃ τῶν ἀσκαλῶν αὐτοῦ ἀποφάσεων, καὶ τῶν ἐθνικωτάτων αἰσθημάτων.

(Ἔπεται συνέχεια).

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

ΤΟ ΕΝΑΕΡΙΟΝ ΤΑΞΕΙΔΙΟΝ ΤΟΥ ΓΑΜΒΕΤΤΑ

Ἀπέσπασαν ἐσχάτως τὴν ἱστορικὴν δρῦν, ἐφ' ἧς κατὰ τὸ 1870 περιεπλάκη κατερχόμενος παρὰ τὴν πόλιν Τούρτὸ ἀερόστατον τοῦ Γαμβέττα. Εἰς μνήμην τοῦ γεγονότος τούτου θέλει στηθῇ ἀντὶ τοῦ δένδρου στήλης ἐνεπιγραφος. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ αἱ Γαλλικαὶ ἐφημερίδες ἀναγράφουσι πάλιν τὰ κατὰ τὴν ἀεροπορίαν ἐκείνην τοῦ παρατόλμου δημοκρατικοῦ.

Ὁ Γαμβέττας ἀνεχώρησεν ἐκ τῶν πολιορκουμένων Παρισίων μετὰ τοῦ Σπουλλερ, τοῦ νῦν

ὑπουργοῦ τῆς παιδείας. Τὸ ἀερόστατον ὑψώθην καὶ παρασυρθέν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ῥωρεῖτο ἤδη ἔξω τῶν τειχῶν. Οἱ Γερμανοὶ πολιορκηταὶ μάτην ἐξεκένωσαν τὰ ὄπλα αὐτῶν εἰς ἀπρόσιτον ὕψος. Ἄλλ' ὁ ἀεροναύτης, πτοηθεὶς ἐκ τοῦ συνηχοῦς τουφεκισμοῦ, μίαν εἶχεν ἐπιθυμίαν πῶς νὰ πατήσῃ τὸ ταχύτερον ἐπὶ τῆς γῆς. Ἦρχισε λοιπὸν νὰ φέρῃ πρὸς τὰ κάτω τὸ ἀερόστατον χωρὶς νὰ ζητήσῃ τὴν γνώμην τῶν ἐπιβατῶν. Ὁ Γαμβέττας καὶ οἱ σύντροφοι αὐτοῦ παρατηρήσαντες ὅτι ὁλονὲν κατήρχοντο ἔσυραν τὰ πολυκροτα αὐτῶν καὶ εἶπον ῥηρῶς εἰς τὸν δειλιάσαντα ὁδηγόν, ὅτι θὰ συνέτριβον τὸ κρανίον του, ἂν ἡ κατάβασις ἐξηκολούθει. Τότε οὗτος ἔρριψε πᾶν τὸ ἐν τῇ λέμβῳ περιεχόμενον, καὶ μέρος τῶν ἐνδυμάτων καὶ δέματα ἐπιστολῶν ἔτι, καὶ οὕτως ὑψώθη πάλιν ἡ ἀεροπόρος σφαῖρα. Ἄλλ' αἶφνης σφαῖρα πρωσσικὴ ἐπληξεν αὐτό· ἡ κατάβασις κατέστη ἀναπόφευκτος. Ἦσαν ὑπεράνω δάσους καὶ ἤκουον φωνὰς ἀνθρωπίνας. Ἄλλ' ἦσαν φίλοι ἢ ἐχθροὶ; φοβερὰ ἀμφιβολία!

Πρὶν ἢ τὸ ἀερόστατον ἐμπλακῇ ἐπὶ τῶν κλώνων τῆς μεγάλης δρυός, ὁ Γαμβέττας ἔσχε τὴν ιδέαν νὰ ρίψῃ κάτω μικρὰν τρίχρουν σημαίαν ἣν ἔφερε μεθ' αὐτοῦ. Οἱ ἐν τῷ δάσει ἤρπασαν τὴν σημαίαν καὶ ἐφώνησαν πρὸς τοὺς ἀεροπόρους ὅτι ἦσαν ἐν μέσῳ φίλων. Διηυκόλυναν τὴν κατάβασιν αὐτῶν καὶ ἐδέχθησαν διὰ ζητωκραυγῶν τὸν μέγαν πολίτην. Ἄλλ' οἱ Πρωσσοὶ δὲν ἦσαν μακρὰν καὶ ἔπρεπε νὰ φύγῃ ἐνδεχομένην προσβολήν. Τὴν δεκάτην ὥραν τῆς νυκτὸς ὁ Γαμβέττας μετὰ τοῦ Σπουλλερ ἀφίκοντο ἐπὶ ἀμαξίου ὀχούμενοι εἰς Μονδιδιέμ. Διηυθύνθησαν πρὸς τὸ ἐπαρχεῖον κλειστὸν καὶ κατασχότεινον. Κρούουσι βιαίως καὶ ἐπανειλημμένως τὴν θύραν καὶ προσέρχεται τροφός τις.

— Τί ἀγαπᾶτε, κύριε.

— Θέλω νὰ ὁμιλήσω τοῦ ἐπάρχου.

— Τέτοιαν ὥραν; ἀδύνατον· εἶνε πλαγιασμένος.

— Τί διάβολον! Ἐν καιρῷ πολέμου ὁ κύριος ἐπαρχος κοιμάται ἀπὸ τὰς δέκα! Πήγαινε γρήγορα νὰ τὸν ἐξυπνήσῃς· εἶνε ἀνάγκη νὰ τοῦ ὁμιλήσω.

Ἡ τροφὸς ἀποσύρεται τεθορυβημένη. Μετὰ τινα λεπτὰ προσέρχεται ὁ κύριος ἐπαρχος νυσταλέος καὶ πλήρης ὀργῆς κατὰ τῶν ἀδιακρίτων, οἵτινες διέκοψαν τὸν γλυκὺν ὕπνον του.

— Ποῖος εἰσθε, κύριε;

— Κύριε ἐπαρχε, εἰμαι ὁ ὑπουργὸς σας.

— !!!... μή, κύριε ὑπουργέ, πῶς σεῖς ἐδῶ, πῶς εἶνε δυνατόν;

— Ἄ, σεῖς λοιπὸν μ' ἐρωτᾶτε καὶ μ' ἐξετάζετε; εἶπεν ὁ Γαμβέττας μειδιῶν. Ἀναστρέφετε τοὺς ὅρους, βλέπω. Ἐγὼ πρέπει νὰ σᾶς ἐρωτήσω